

OSASTAVA KÄÄNDE VORMIDE KASUTAMISEST EESTI KIRJAKEELES*

ANN METSLANG

1. Eesmärk ja aineistik

Artiklis uuritakse osastava käände vormieelistusi tänapäeva eesti kirjakeeles. Termin *kirjakeel* ei hõlma artiklis ainult ühtlustatud ja normitud keelekuju, vaid kõikide kirjutatud tekstide keelt ehk keele kirjalikku väljendusvormi vastandina suulisele (EKK 2007: 30). Osastava käände vormieelistusi uuritakse muuttüüpide kaupa. Et morfoloogiat, siinses artiklis osastava käände vormimoodustust, ökonoomselt ja ülevaatlikult kirjeldada, on otstarbekas jagada sõnad sarnaselt muutuvatesse klassidesse. Sõnade vormimootuse kirjeldamisel tuleb arvestada mitmesuguseid fonoloogiatasandi tunnuseid, nt silpide arvu, väldet, tüve häälikulist koosseisu. Kõik need on morfoloogilise tasandiga tihedalt seotud, kuna sõna muudetakse tulenevalt tüve fonoloogilistest tunnustest (Peebo 1997: 12–13). Kirjeldamaks osastava vormimoodustust eri sõnaklassides on siinses uurimuses jagatud sõnad muuttüüpidesse ja püütud ühte tüüpi kuuluvate sõnade tunnuseid võimalikult lühidalt kirjeldada. Eeskujuks on võetud varasemaid eesti keele muuttüüpide jaotusi: Jaak Peebo „Eesti keele muutkonnad”, „Eesti keele käsiraamat” (EKK) ja „Eesti õigekeelsussõnaraamat” (ÕS). Eeldusel, et sõnad on muuttüüpidesse jaotatud ülesehituse põhjal, kirjeldatakse artiklis iga sõnarühma juures lühidalt sinna kuuluvate sõnade häälikulisi omadusi ja tuuakse välja, kuidas on seda tüüpi sõnu jaotatud ning nimetatud Peebo, EKK ja ÕS-i järgi.

Vaadeldakse varieeruva vormistikuga muuttüüpe, millesse kuuluvatel sõnadel võib olla rööpvorme nii kirjakeele normingu järgi kui ka varasemate uurimuste põhjal.

Varieeruvaid muuttüüpe tuleks uurida pidevalt selgitamiseks välja, kas kirjakeele normingut on vaja muuta, et see vastaks tegelikule kasutusele. Selle uurimiseks on võetud materjali toimetamata internetikeelest, nt jututubadest ja foorumitest. Nii jätkatakse selles artiklis eesti kirjakeele tegeliku kasutuse uurimise suunda (vt Hennoste 2002; Habicht jt 2006), kitsamalt keskendutakse vormivalikutele.

Eesmärk on kirjeldada vormivalikute varieerumist osastava käände näitel. Osastavat on peetud kõige mitmekesisema vormistikuga käändeks, kus samas tüübis võivad esineda mitmed rööpvormid. Osastava lõpuvariantide rohkus tuleneb rahva kõnekeele ajaloolisest variantsusest, ka polnud eesti keele kirjapanijad sama murdetaustaga või olid hoopiski muulased (Valmet 1956: 3–5). Ajaloost tulenevad ja tänapäevalgi võimalikud rööpsused annavad põhjuse uurida, milliseid osastava käände lõpuvariante eelistatakse täna-

* Artikkel põhineb 2012. aasta kevadel kaitstud magistritööl „Varieeruva vormistikuga muuttüüpide osastava käände kasutus eesti kirjakeeles” (Metslang 2012). Autor tänab Külli Habichtit ja anonüümset retsensenti märkuste ning nõuannete eest.

päeva eesti keeles. Eelistusi põhjendatakse peamiselt loomuliku morfoloogia teooria ja kasutussagedusega. Loomuliku morfoloogia teooria universaalsed printsiibid peaksid sobima iga tüüpi keele morfoloogia kirjeldamiseks. Tööst selgub aga, et need printsiibid rakenduvad paremini aglutinatiivsete keelte puhul ja seetõttu peatutakse neil edaspidi vaid põgusalt.

Materjal pärineb TÜ koondkorpuse (<http://www.cl.ut.ee/korpused/kasutajaliides/>) uue meedia allkorpusest, mis omakorda koosneb jututubade, uudisgruppide, foorumite ja kommentaaride allkorpusest.

Uurimistöö käigus selgus, et uue meedia allkorpus pole kvantitatiivsel meetodil uurimiseks kuigi sobilik, kuna sama lause võib esineda korpusepäringus samal kujul isegi seitse korda ja tulemuste hulka satub lauseid, kus otsitavat vormi tegelikult ei olegi. Seetõttu vaadati kõik laused üle, kui korpusepäringu vastuseid tuli vähem kui 400. Niiviisi oli võimalik välja jätta juhtumid, kus konteksti põhjal selgus, et otsitav vorm on tegelikult trükiviga, ja vormid, mis on homonüümsed nt mõne verbivormiga.

Artikkel on osastava lõpuvariantide põhjal jaotatud nelja ossa: vokaal- ja *t*-lõpp; *sid*-lõpp; *si*-lõpp ning vokaal- ja *id*-lõpp.

Esimeses osas vaadeldakse ainsuse osastava vokaal- ja *t*-lõpu varieerumist viie muuttüübi sõnades. Teises alajaotuses uuritakse mitmuse osastava *sid*-lõpu kasutust: *id*- ja *sid*-lõpu ning vokaal- ja *sid*-lõpu varieerumist. Kolmandaks jälgitakse *si*-lõpu kasutust *sid*-lõpu kõrval, kuna varasematest uurimustest on selgunud, et *si*-lõpulist mitmuse osastavat kasutatakse *sid*-lõpu asemel näiteks nii õpilaskirjandites kui ka internetikeeles (vt nt Kukk 2010: 26–27; Soodla 2010: 68–70). Viimasena vaadeldakse vokaal- ja *id*-lõpulise mitmuse osastava varieerumist.

Igast vaatluse all olevast muuttüübist on valitud kuus markersõna. Et seostada lõppude valikut sagedusega, on võimaluse korral kolm esimest markersõna käsitletava muuttüübi kõige sagedamini esinevad sõnad „Eesti kirjakeele sagedussõnastiku” (EKKSS) järgi. Vahel aga ei olnudki vaadeldavas muuttüübis EKKSS-i järgi sagedasi sõnu. Eeldati, et kolme sageda ja kolme harva markersõna puhul võiks ilmnedu sõna sageduse roll lõpuvariandi valikul. Selgus aga, et selle tõestamiseks oleks vaja palju suuremat korpust ja ehk ka rohkem markersõnu. Kuus markersõna on liiga väike valim, et teha üldistusi kogu muuttüübi kohta (eriti arvestades, et erinevate klassifikatsioonide tõttu pole muuttüüpide piirid alati selged). Samuti on uue meedia korpus seda tüüpi uurimuse tarbeks liiga väike: tihti oli valitud sõnavormide esinemiskordi alla kümne. Niisiis ei pruugi tulemused piisavalt avada ka üksiksõnade vormimoodustusmuutusi. Siiski peaks artiklis käsitletav materjal vastama küsimusele, kas mingit rööpvormi (nt esmaväteliste kahesilbiliste *e*-lõpulistete sõnade lõputa ainsuse osastavat) eesti keeles üldse kasutatakse või mitte? Edaspidised uurimisküsimused oleksid, kas mõnd lõpuvarianti kasutatakse kogu muuttüübis või ainult üksiksõnuti ja kas seetõttu tuleks muuta kirjakeele normingut. Laiemad küsimused on, miks mingit lõpuvarianti eelistatakse ja kas mõne lõpu järjekindlal eelistamisel oleks põhjust sõnad ümber jaotada, st sünkroonsete kasutusandmete põhjal mõne sõna tüübikuuluvust muuta? Nii võib olla võimalik vältida rööpvormide rohkust mõnes muuttüübis. Rohkeid rööpvorme ei pea otstarbekaks ka Heiki-Jaan Kaalep (2012: 444–445), tuues välja põhjused, miks sõna tegelikud käändevormid erinevad normingulisest.

2. Loomulik morfoloogia

Vastamaks küsimusele, miks üht osastava käände lõpuvarianti teisele eelistatakse, otsitakse seletust loomuliku morfoloogia teooriast. Eesti keeles on seda teooriat varem tutvustanud näiteks Kati Pedaja ja Kati Kio (Pedaja, Kio 2006), lühike ülevaade sisaldub Keele ja Kirjanduse artiklis „Keele muutumine kasutuskontekstis” (Habicht jt 2006).

Loomulik morfoloogia on teoreetiline suund, mis lähtub markeerituse, loomuliku fonoloogia ja loomulikkuse konfliktide kontseptsioonist. Eeldatakse, et morfoloogilised nähtused muutuvad järk-järgult loomulikumaks. Mida loomulikum on protsess või nähtus, seda sagedamini see ilmneb (McMahon 2002: 99).

Universaalsed loomulikkusprintsiibid on ülesehituslik ikoonilisus ehk diagrammilisus, ühtsus ja läbipaistvus.

Lisaks eristatakse veel keelesiseseid loomulikkuseprintsiipe, millel on eesõigus universaalsete printsiiptide ees. Keelesisesed loomulikkuseprintsiibid on keelesüsteemile vastavus, muuttüüpide stabiilsus ja produktiivsus (Dressler jt 1987: 62). Keelesüsteemile vastavuse puhul peab arvestama näiteks keeletüübiga. Aglutineerival keelel on parimad võimalused ülesehituslikuks ikoonilisuseks, ühtsuseks (üksüheseks vastavuseks) ja läbipaistvuseks. See toob aga kaasa sõnade pikenemise ehk sõnad minetavad optimaalse kuju. Ka morfeemide järjestus ei pruugi kindel olla. Niisiis tekivad probleemid, mida ei ole flekteerivatel keeltele (Dressler 2000: 293).

Muuttüüpide stabiilsuse järgi jagatakse need stabiilseteks, ebastabiilseteks ja stabiilsuse suhtes neutraalseteks (Dressler jt 1987: 76–81). Eesti keeles pole traditsioonilisi muuttüüpe niiviisi käsitletud. Produktiivsuse järgi on muuttüübid jagatud produktiivseteks ja ebaproduktiivseteks. Muuttüübi produktiivsust näitab selle avatus. Produktiivne muuttüüp on avatud uutele sõnadele, ebaproduktiivne muuttüüp on suletud (Dressler jt 1987: 87). Eesti keele puhul on avatud ja suletud muuttüüpe vaadeldud EKK-s.

Loomulikus morfoloogias ilmnevad ka printsiiptidevahelised konfliktid. Kõige ilmsem grammatika allsüsteemide vaheline konflikt seisneb selles, et see, mis on loomulik fonoloogias, võib olla ebaloomulik morfoloogias. Näiteks on fonoloogias loomulik sõnalõpu rõhuta vokaali kadumine. Mõnel juhul tähendab see, et kaob kogu sufiks. Selle loomuliku fonoloogia reegli rakendamise tagajärjel kaotab aga sõna ülesehitusliku ikoonilisuse. Niiviisi tekib suur osa „ebaloomulikust” morfoloogiast (Bauer 2003: 255–256).

Loomulikkuskonfliktid avaldavad mõju kogu keelesüsteemile ja viivad keelemuutuseni (Wurzel 1989: 21).

3. Vokaal- ja *t*-lõpp

Ainsuse osastava vokaal- ja *t*-lõpu vaheldumise juures vaadeldi kolme muuttüüpi. Esimeses tüübis on kirjakeele normingu järgi lubatud nii vokaal- kui ka *t*-lõpp. Sellesse kuuluvad kolme- või neljasilbilised V_1V_2C järjendiga lõppevad hilised laenud või võõrsõnad. (Peebol *akvaarium*-tüüp, EKK-s olenevalt silbitamisviisist *seminar*- või *redel*-tüübi alla kuuluvad sõnad, ÕS-is *seminar*-tüübi *akvaarium*-alltüüp.) Uuriti kuue markersõna kasutust, iga sõna järel on sul-

gudes esimesel kohal vokaallõpulisel ja teisel kohal *t*-lõpulisel vormi esinemiskorrad:

jaanuar (11:1), *kaaviar* (2:0), *muuseum* (1:1), *pension* (106:18), *premium* (9:4), *territoorium* (20:3).

Enamasti oli eelistatud vokaallõpulist osastavat, vaid sõnaga *muuseum* oli osastavas korra kasutatud vokaallõpulist *muuseumi* ja korra *t*-lõpulist *muuseumit*. Kuigi kõigi markersõnade kasutuskordi on korpuses vähe, tundub, et eelistatum on vokaallõpp, mis on loomuliku morfoloogia printsipi järgi ka lühem ja ökonoomsem valik.

Järgnevas tüübis on kirjakeele normingu järgi lubatud ainult vokaallõpp. Sellesse tüüpi kuuluvad kahesilbilised võõrsõnad, mille viimane silp on nõrgeneva astmevaheldusega. (Peebol *sepp*-tüübi *kontsert*-alltüüp, EKK-s kuuluvad need sõnad *siil*-tüübi alla, ÕS-is *paks*-tüübi *kabinet*-alltüüpi.) Nende sõnade kasutust on varem uurinud Karin Kaljumägi oma magistritöös, mille põhjal ilmus Keeles ja Kirjanduses artikkel „*ohtlik*- ja *kontsert*-tüüpi sõnade tegelikust tarvitusest” (Kaljumägi 2001: 629–637). Siinses artiklis uuriti *t*-lõpulisel vorme *aadressit*, *ekspertit*, *kontsertit*, *kotletit*, *protsentit* ja *teemantit*:

aadress (1275:18), *ekspert* (1:0), *kontsert* (185:4), *kotlet* (10:0), *protsent* (151:0), *teemant* (5:1).

Tulemused ei kinnita, et *t*-lõpulisel vormid oleksid levinud. Küll aga leiab kinnitust mõne sõna vormikasutuse kõikuvus: leiti ka vormi *kontserdit* (2). Selgub, et napilt eelistatakse tugevaastmelist vormi, mis siiski ei välista ka nõrgaastmelise vormi kasutamist. Ka Kaljumägi (1999: 91) tulemuste kohaselt on levinumad tugevaastmelised vormid, Karin Soodla (2010: 80) andmetel aga nõrgaastmelised vormid. Kõikuvust nimetab Peebo ootuspäraseks, sest *kontsert*-tüüpi sõnade fonoloogiline struktuur on normingukohasel kujul vastuolus keele loomuliku rõhumalliga. Kõrvuti asetsevad kaks kolmandavärtelist silpi ning pearõhk ja kaasarõhk. Keel püüab sellest aga vabaneda ja minna üle astmevahelduseta sõnade käänamismallile. Kuna praegu toimub järkjärguline üleminek, siis tekitab see süsteemituid segatüüpe (Peebo 1997: 85–86). Ka Uno Kuresoo (1990: 463–464) väidab, et kaks ülipikka rõhulist silpi *kontsert*-tüüpi sõnade alguses on vastuolus eesti keelele omase rõhusüsteemiga.

Nagu Kaljumägi uurimuses, vaadati ka siin lisaks pearõhust lugedes kahesilbilisi kolmandavärtelisi astmevahelduslikke *ik*-liitelisi sõnu (Peebol *lugemik*-tüübi *ohtlik*-alltüüp, EKK-s ja ÕS-is *õnnelik*-tüüpi kuuluvad sõnad.) Markersõnadeks valiti ja tulemuseks saadi:

maastik (16:1), *märkmik* (6:1), *politseinik* (10:1), *ristmik* (12:1), *vistrik* (1:1), *ämblik* (5:1).

Otsiti ka ainsuse omastavaga homonüümseid nõrgenenud sufiksiga osastavavorme ning leiti vormid *maastiku* (5), *politseiniku* (2) ja *ristmiku* (1).

Selgub, et eelistatuim on kõigi markersõnade puhul kirjakeele norminguga lubatud vorm, v.a sõnaga *vistrik*, mis esineb ainult kahel korral ja vokaalning *t*-lõpuline osastav on võrdselt kasutusel. Kõigi markersõnadega leidub

aga *t*-lõpulist osastavat, mis sõnaga *politseinik* on ka kirjakeele norminguga lubatud. Samas on kõigi sõnade esinemiskordi alla kahekümne ja *t*-lõpulist osastavat leidub kõigi markersõnadega vaid üks kord, nii et andmeid on siiski liiga vähe, et siinse materjali puhul selle tüübi kohta kaugeleulatuvaid järeldusi teha. Kaljumäe magistritöö järgi põhjustavad *ohtlik*-tüübi rõhustruktuuri nihked kaasrõhu kao pearõhulise kolmandavärtelise silbi järelt ja seega sufiksi nõrgenemise, st osastava vorm *ohtlikku* muutub vormiks *ohtliku*. Tõrjumaks vormihomonüümiat ja/või *õpik*-tüübi analoogial lisandub *-t*, st vormist *ohtliku* saab vorm *ohtlikut*. *t*-lõpp võetakse üle vaheastmeta, kaht tüüpi vormid (*ohtliku* ja *ohtlikut*) on olemas teineteisest sõltumatult (Kaljumägi 1999: 43–44). Tõenäoliselt lubatakse *ohtlik*-alltüübis veel rohkemate sõnadega *õpik*-tüübi rööpsust ja kaugemas tulevikus võib see puudutada kogu muuttüüpi. Vältevahelduse taandumine puudutab tõenäoliselt ka *kontsert*-tüüpi, kus omastav kääne oleks tugevaastmeline ning rööpne muutmine oleks *kontsert* : *kontserti* : *kontserti(t)*.

Kokkuvõtteks vokaal- ja *t*-lõpu kohta võib väita, et selgelt on eelistatud vokaallõpp.

Sageduse põhjal üldistusi teha ei saa, kuna EKKSS-i järgi 1000 sagedama sõna kasutuskordi on siinse materjali hulgas liiga vähe.

Ainsuse osastava vormikasutust kokku võttes selgub, et nihked toimuvad üksiksõnuti, mitte kogu muuttüübis korraga. Siinse materjali põhjal võiks edasi uurida nt sõnade *vistrik* ja *ämblik* kasutust, et selgitada, kas võiks kaaluda nendes sõnades rööpselt *t*-lõpulist osastavat.

3.1. Esmavärteliste kahe silbiliste sõnade vokaal- ja *t*-lõpp

Vokaal- ja *t*-lõpu puhul on ehk kõige huvitavam uurida kahe sarnase häälikulise ehitusega muuttüübi ainsuse osastava kasutust. Ühte tüüpi kuuluvad esmavärtelised vokaallõpulisel sõnad, mis lõpevad *e*-ga. (Peebol *kõne*-tüüp, EKK-s *ratsu*-tüübi *kõne*-alltüüp, ÕS-is *ratsu*-tüübi *kere*-alltüüp.) Kirjakeele normingu järgi on selle tüübi ainsuse osastav *t*-lõpuline.

Teises tüübis on esmavärtelised vokaallõpulisel sõnad, mis ei lõpe *e*-ga. (Peebol ja ÕS-is *pesa*-tüüp, EKK-s *ema*–*pesa*-tüüp.) Siin tüübis on kirjakeele normingu järgi ainsuse osastav vokaallõpuline. Kas *e*-lõpp on aga keelekasutajale piisavalt eristav?

Esmalt vaadeldi esmavärtelisi vokaallõpulisel sõnu, mis lõpevad *e*-ga. Iga sõna järel on esimesel kohal vokaallõpulisel ja teisel kohal *t*-lõpulisel vormi esinemiskorrad:

hüve (5:2), *jume* (1:36), *kile* (4:26), *lohe* (3:4), *lõhe* (1:7), *vile* (1:27).

Selgub, et viie markersõna puhul kuuest on levinum normingupärane *t*-lõpp. Üksnes markersõnaga *hüve* eelistatakse lõputa ainsuse osastavat justkui *pesa*-tüübis.

Teise tüübiga otsiti ainult kirjakeele normingust hälbivaid *t*-lõpulisel osastavavorme, kuna vokaallõpuline osastav on homonüümne nimetava ja omastavaga ning ainult osastavavormide välja otsimine olnuks väga töömahukas. Vormi järele sulgudesse on märgitud, mitu korda see vastuseks tuli. Nimi-sõnadest otsiti vorme *avat* (0), *isat* (0), *elut* (0), *emat* (4), *omat* (6), *onut* (0), *kogut* (1), *rahat* (0), *ravit* (0), *salut* (0), *sõnat* (0), *torut* (1), *tädit* (1).

Omadussõnadest otsiti *t*-lõpulisi vorme *kenat* (36), *kõvat* (53), *mõrut* (3), *mõrudat* (4), *pahat* (4), *tragit* (0), *vabat* (9), *vanat* (43).

Siinsed tulemused kinnitavad varasemaid väiteid, et *pesa*-tüüpi sõnadest kasutatakse ka *t*-lõpulist ainsuse osastavat (Erelt 2000: 50; Soodla 2010: 70–72). Andmete põhjal võib järeldada, et omadussõnadega esineb *t*-lõpulist osastavat rohkem kui nimisõnadega. Kerkib küsimus: kas selle järgi võib oletada, et omadussõnaline laiend on rohkem mõjutatud *t*-lõpulisest põhisõnavormist (nt *vanat vilet*, kus *pesa*-tüüpi *vana* on saanud *vile* analoogial *t*-lõpu), mitte vastupidi (nt *tubliti ema*, kus *pesa*-tüüpi *ema* ei ole saanud *tubliti* analoogial *t*-lõppu)?

Missugune roll on aga ainsuse osastava lõpuvaliku puhul sõna sagedusel? Kaisa Kasesalu märgib oma bakalaureusetöös, et kui mitmuse vorme moodustades kuuluvad laiend ja põhisõna samasse käändkonda, on laiend põhisõnast mõjutatud. Seejuures märgib ta, et väiksema sagedusega sõnad alluvad rohkem analoogiamuutustele (Kasesalu 2012: 37). Oleks vaja edaspidiseid uurinuid, et välja selgitada, kas sama kehtib ka ainsuse puhul.

Kokkuvõtteks. Esmaväiteliste kahesilbiliste sõnade puhul on küsitav, kas praeguse keelekasutaja jaoks on *e*-lõpp piisav eristus, et sõnu erinevalt käänata. Siin võib suurem roll olla analoogiamuutustel ja sõna sagedusel.

Lühidalt tuleks peatuda ka omadussõnal *mõru* kontrollimaks Peebo (1997: 40) väidet, et *mõru* ja *nüri* käänduvad tihti *mõruda* ja *nürida*. Tiiu Erelt (2000: 50) lisab loetellu ka *vilu* ja märgib, et *da*-silp pole kirjakeeles aktsepteeritud. Õpilaste keelekasutust uurinud Kuresoo toob välja, et *mõru*, *vilu*, *nüri* jt kuuluvad *e*-lõpulistele *heleda*, *pimeda* jne mõjupiirkonda (Kuresoo 1990: 464). Korpusepäringust ei tulnud välja sõnavorme *nüridat* või *viludat*, küll aga esines vorm *mõrudat* (4). Samamoodi ei tulnud vastuseks sõnavorme *nürit* või *vilut*, aga tuli teiste *t*-lõpulistele sõnade eeskujul moodustatud *mõrut* (3). Nagu *hüve* puhul, tuleks ka *mõru*, *nüri* ja *vilu* kasutust edasi uurida, et selgitada, kas nende norming ja tegelik keelekasutus on vastuolus, nagu varem väidetud.

4. *sid*-lõpp

sid-lõpu juures vaadati kuut tüüpi sõnu. Esimese puhul on lõpuvariandid *-id* või *-sid*, ülejäänutel vokaal- või *sid*-lõpp. Esimesse tüüpi kuuluvad omasõnad, mis lõpevad pika vokaaliga *aa*, *oo*, *uu* või *öö*, samuti lõunaeestilised *hää* ja *pää* ning kirjakeelsed *hea* ja *pea*. Peebo järgi kuuluvad siia võõrsõnadest ainult *ee*-ga lõppevad, EKK ja ÕS-i järgi ka muude pikkade vokaalidega lõppevad võõrsõnad. EKK-s märgitakse, et muude pikkade vokaalidega lõppevate võõrsõnade puhul on *id*-lõpuline rööpvorm küsitav. ÕS-is on *luu*-*trofee*-tüübis toodud rööpvormidena nii *id*- kui ka *sid*-lõpp. (Peebol *puu*-tüüp, EKK-s *koi*-*idee*-tüübiga *idee*-tüüpi kuuluvad sõnad, ÕS-is *luu*-põhitüüp ja selle *trofee*-alltüüp.)

Et teha üldistusi sageduse alusel, võeti markersõnadeks EKKSS-i järgi sagedamad selle tüübi sõnad: omasõnad *pea*, *töö* ja *maa*. Välja jäi *tee*, mille mitmuse osastav *teid* on homonüümne isikulise asesõnaga *teie*. Võõrsõnadest valiti *essee*, *idee* ja *menüü*, viimane on Peebo järgi *koi*-tüüpi, ent EKK ja ÕS-i käsitluse järgi võiks loendisse sobida.

Iga sõna järel on esimesel kohal *id*-lõpu ja teisel kohal *sid*-lõpu tekstisagedus:

pea (72:2), *töö* (200:2), *maa* (80:0), *essee* (2:3), *idee* (820:19), *menüü* (0:28).

Selgus, et omasõnade puhul eelistati *id*-lõppu peaaegu kõigil kasutusjuhtudel. Võõrsõnadest oli EKKSS-i järgi 1000 sagedama seas ainult *idee* ja seda kasutatakse juba eelistatavalt *id*-lõpulisena. Võõrsõnade puhul on võimalik, et mida sagedamaks sõna saab, seda enam hakatakse kasutama *id*-lõppu. Sama tendents võib toimida ka vastupidi: sagedamad sõnad on vokaallõpulisel ja kasutussageduse vähenedes *sid*-lõpp sageneb. Sama järeldavad sarnase struktuuriga sõnade puhul ka Kaalep (2010: 101) ja Peebo (1997: 33). Kaalep (2012: 445) jagab selle tüübi kaheks, väites, et väheste sageli esinevate sõnadega kasutatakse ainult *id*-lõppu (*puid*, *ideid*) ja suurem hulk sõnu on selles tüübis ainult *sid*-lõpulisel (*intervjuusid*, *armeesid*). *koi*-tüüpi *trikoid*, *halvaid* ja *randevuid* on EKK-s esitatud küsimärgiga. Ilmselt sobiks sinna ritta ka *menüid*, kuigi siinsete tulemuste järgi sellist vormi ei kasutatud.

Sagedamad *pesa*-tüübi sõnad, millest saab vokaallõpulist osastavat moodustada ja millel pole verbide seas homonüüme, on EKKSS-is *oma*, *sama* ja *huvi*. Ülejäänud sõnadeks võeti *ava*, *pala* ja *pesa*. Iga sõna järel on esimesel kohal vokaallõpulisel ja teisel kohal *sid*-lõpulisel vormi esinemiskorrad:

oma (477:190), *huvi* (126:46), *sama* (170:16), *ava* (0:6), *pala* (1:8), *pesa* (6:10).

Järgmisesse tüüpi kuuluvad nominatiivis ühesilbilised, genitiivis kahe- silbilised sõnad, välja arvatud *e*-tüvelised, mille tüves on pikk vokaal ning selle järel konsonant *l*, *n* või *r* (nt *keel*), ja laadivaheldusliku *s*-iga (nt *uus*) sõnad. Siia kuuluvad ka *kond*-liitelised sõnad ja kolme- või enamasilbilised võõrsõnad, mille *pea*- või kaasrõhk on viimasel silbil. (Peebo järgi on tüüpsõnaks *sepp*, EKK-s on nimetatud tunnustega sõnad eri tüüpides, siin vaadeldavad paiknevad EKK järgi *siil*-tüübis, ÕS-is on selliste tunnustega sõnu jaotatud tüvevokaali järgi *paks*-, *külm*- ja *örn*-põhitüüpidesse.)

Selle tüübi levinumad sõnad on EKKSS-is *kõik*, *aeg*, *kord* ja *päev*. Sõnast *kõik* moodustatakse aga ainult lõputa mitmuse osastavat. Ülejäänud marker-sõnadeks valiti *kolm*, *nunn* ja *vend*:

aeg (261:7), *kord* (702:3), *päev* (110:1), *kolm* (1:7), *nunn* (0:6), *vend* (96:22).

Selgub, et eelmise kahe tüübi sõnade mitmuse osastava eelistused on küllaltki sarnased. Sagedamate sõnadega on eelistatud vokaallõpuline mitmus. Viimases tüübis on suurema sagedusega sõnad (*aeg*, *kord*, *päev* ja *vend*) mitmuse osastavas enamasti vokaallõpulisel, väiksema sagedusega sõnad (*kolm*, *nunn*) võivad olla eelistatult *sid*-lõpulisel. Alla kümne esinemiskorraga sõnade kohta on raske üldistusi teha, aga arvatavasti on nende sõnade puhul lõpuvokaali valik keeruline ja keelekasutajad on seetõttu eelistanud *sid*-lõppu. Näiteks vormi *avu* ei kasutata arvatavasti selle tõttu, et see on tüve suhtes läbipaistmatu vorm.

Järgmise uuritava tüübi moodustavad nõrgeneva *b*, *d*, *g* laadivaheldusega kahe- silbilised sõnad. (Peebol *rida*-tüüp, EKK-s *pada*-*sõda*-tüüp, ÕS-is *rida*-tüüp ja selle *sõda*-alltüüp).

Levinumad seda tüüpi sõnad, millest saab lõputa mitmuse osastavat moodustada, on EKKSS-i põhjal *tuba*, *viga*, *sõda*:

tuba (28:3), *viga* (692:19), *sõda* (33:10), *nuga* (7:2), *rida* (75:14), *sig*a (19:4).

Kõigi praegu vaadeldud sõnade puhul eelistatakse siinsete andmete põhjal vokaallõpulist mitmuse osastavat. Selle tüübi markersõnadest pole EKKSS-i 1000 sagedama sõna seas ainult sõna *nuga*. Sageduselt esimese kahe sõnaga kasutatakse *sid*-lõppu kõige vähem.

Järgnevasse tüüpi kuuluvad nõrgeneva laadivaheldusega sõnad, mis on ainsuse nimetavas ja omastavas ühesilbilised. (Peebol ja EKK-s *jõud*-tüüp, ÕS-is *pood*-tüüp.)

jõud (30:11), *hoog* (3:0), *mood* (6:0), *pood* (57:0), *praad* (6:1), *tõug* (4:0).

Nelja markersõnaga *sid*-lõppu üldse ei esine. Selles tüübis saab üldistusi teha häälikukuju põhjal. Sarnase häälikukujuga sõnadega *hoog*, *mood* ja *pood* *sid*-lõppu ei kasutata. Seda ei kasutata ka sõnaga *tõug*, mis esineb küll ainult neljal korral.

Ka järgmise tüübi puhul valiti kolmeks markersõnaks EKKSS-i järgi selle tüübi sagedaimad sõnad *asi*, *neli* ja *tühi*. Välja jäi *kiri*, kuna selle mitmuse osastav on homonüümne omadussõnaga *kirju*. Lisaks valiti *nali*, *puder*, *sõber*. Sellesse tüüpi kuuluvad nõrgeneva astmevaheldusega, ainsuse nimetavas ja omastavas kahesilbilised sõnad. (Peebol *sõber*-tüüp, EKK-s kuuluvad siin vaadeldud sõnad *nali*-*sõber*-tüüpi ja ka ÕS-is *nali*-põhitüübi alla.) Tulemuseks saadi:

asi (6365:0), *neli* (1:4), *tühi* (50:5), *nali* (92:0), *puder* (0:2), *sõber* (572:2).

Sõnaga *puder* on vokaallõpuline osastav arvatavasti haruldane vorm. Kuna see võib olla omandatud hiljem ja on harvem kasutusel, siis võib raskusi tekitada lõpuvokaali valik. Võimalik, et sageda sõnaga (EKKSS-i, mitte korpus esinemise järgi) *neli* eelistatakse *sid*-lõppu samuti lõpuvokaali valimise raskuse tõttu.

4.1. Vahekokkuvõtte *sid*-lõpu kasutamise kohta

sid-lõpu peatüki kokkuvõtteks saab välja tuua sõnad, millega oli vaadeldud tüüpides eelistatum *sid*-lõpp: *essee*, *menüü*, *ava*, *pala*, *pesa*, *kolm*, *nunn*, *neli* ja *puder*.

Nähtavasti pole sõna häälikuline ülesehitus määrav tegur, mille järgi *sid*-lõppu valida. Kaalep seob mitmuse osastava lõpu valiku sõna sagedusega. Kasutajad on üsna üksmeelsed selles, mis sõnale mis lõpp valida ja lisaks sõltub vormi eelistus sõna sagedusest: *sid*-lõppu kasutatakse harva esinevate sõnadega (Kaalep 2010: 102). Siiski on siinsetestki andmetest näha, et kuigi sõna võib EKKSS-i järgi olla sagedate seas, ei pruugi see sagedasti esineda osastavas käändes (nt *kolm* ja *neli*). Üksmeel võib olla tingitud raskustest lõpuvokaali valikul, mida aga siinkohal mõõta ei saa.

Võib väita, et *sid*-lõpu valik küll sõltub sõna kasutussagedusest, kuid mitte absoluutselt.

Tihedalt on omavahel seotud ainsuse ja mitmuse osastava lõpuvariandid: kui ainsuses eelistatakse vokaallõpulist osastavat, siis enamasti tehakse seda ka mitmuse osastavas. Näiteks on eelistatud *territooriumi* ja *territooriume*, mitte *territooriumi* ja *territooriumeid*; *maastikku* ja *maastikke*, mitte *maastiku* ja *maastikuid*.

5. *si*-lõpp

Varasemate tähelepanekute põhjal on *sid*-lõpu variandina kasutusel ka *si*-lõpp, näiteks õpilaskirjandites ja internetikeeles (vt nt Kukk 2010: 26–27; Soodla 2010: 68–70). Uurimaks *si*-lõpu kasutust valiti markersõnad, millega esinemiskordade järgi kõige rohkem *sid*-vormi kasutati. Markersõnade esinemiskorrad kokku ning *si*-lõpu ja *sid*-lõpu esinemiskorrad on toodud tabelis 1.

Tabel 1.

si- ja *sid*-lõpu varieerumine uue meedia allkorpuses

Markersõna	Esinemiskordi	<i>si</i>	<i>sid</i>
<i>huvi</i>	48	2	46
<i>idee</i>	19	0	19
<i>menüü</i>	30	2	28
<i>oma</i>	216	26	190
<i>vend</i>	26	4	22
<i>viga</i>	25	6	19
Kokku	364	40	324

Muuttüüpide kohta ei saa üldistusi teha, kuna markersõnad pole valitud muuttüüpide kaupa, vaid selle järgi, mis sõnadega enim *sid*-lõpulist osastavat esines. Valik on tehtud esinemiskordade arvu järgi, mitte suhtarvude põhjal.

Ajalooliselt on nii *si*- kui ka *sid*-mitmus Aino Valmeti järgi analoogiamoodustuslikud, järgides *ne*- ja *s*-sõnade eeskujul. *si*-lisi vorme peab Valmet oma-seks keskmurdele, eriti selle kesk- ja kirdeosale, kusjuures *sid*-lõppu kasutatakse nõrgaväntelistes tüvedes ja *si*-lõppu tugevaväntelistes tüvedes (Valmet 1956: 22, 25, 31). Huno Rätsep (1979: 4) märgib, et *si*-osastav on tavalisem Kirde-Eesti rannikumurdes ja saarte murdes, keskmurdes võib kohata mõlemat vormi.

sid-lõpu eelistuse ja sõna kasutussageduse vahel on juba leitud seos: harvem kasutatavad sõnad on eelistatult *sid*-lõpulised. Siinsete tulemuste järgi on kõigi markersõnadega eelistatum *sid*-lõpp. Enim esineb *si*-lõppu sõnaga *oma*.

Kuna siinseid markersõnu ja nende esinemiskordi on vähe, saab praeguste andmete põhjal vaid kinnitada varasemaid tähelepanekuid, et *si*-lõppu kasutatakse *sid*-lõpu kõrval küll. Tuleks leida vastused küsimustele, kas *si*-lõpp võiks kirjakeele normingu järgi saada rööpvormiks *sid*-lõpu kõrval. Praeguste tähelepanekute põhjal pole taolisteks muutusteks veel põhjust: nagu selgus, polnud *si*-lõpp ühegi sõnaga eelistatum kui *sid*-lõpp.

6. Vokaal- ja *id*-lõpp

Siinses peatükis vaadeldakse kuut tüüpi sõnade mitmuse osastava vormikasutust.

Kaalep seob mitmuse lõpu valiku ainsuse lõpuga, esitades eeskirja, mille järgi *t*-lõpuline ainsuse osastav on mitmuses *id*-lõpuline. Eeskiri puudutab aga vaid muuttüüpe, kus pole rööpvorme, st ainsuses kasutatakse ainult *t*-lõppu ja mitmuses *id*-lõppu, nt *aastat* ja *aastaid*, *õpikut* ja *õpikuid*, *mõtet* ja *mõtteid*. (V) *ne*- ja (V)*s*-sõnu vaadeldakse eraldi (Kaalep 2010: 102). Muuttüüpe, kus osastav on ainult *t*-lõpuline, siinses artiklis vaatluse all ei ole.

Esmalt vaadeldakse kolme- või neljasilbilisi V¹V²C järjendiga lõppevaid hiliseid laen- või võõrsõnu, mida käsitleti juba ainsuse osastava vormistiku juures. (Peebol *akvaarium*-tüüp, EKK-s olenevalt silbitamisviisist *seminar*- või *redel*-tüübi alla kuuluvad sõnad, ÕS-is *seminar*-tüübi *akvaarium*-alltüüp.)

Selles tüübis on lubatud nii lõputa kui ka *t*-lõpuline osastav. EKG järgi on võimalik ka *sid*-lõpp, kuid seda esineb keelekasutuses harva (EKG 1995: 199, 339; Metslang 2010: 19–21). Seetõttu *sid*-lõpp siin vaatluse all ei ole. Iga markersõna järel on esimesel kohal vokaal- ja teisel kohal *id*-lõpulise vormi esinemiskorrad:

kriteerium (25:3), *ookean* (1:0), *pension* (17:1), *premium* (1:0), *skorpion* (1:0), *territoorium* (4:0).

Järelduste tegemiseks on markersõnade sagedus liiga väike, kuid loendist võib näha, et eelistatud on vokaallõpuline mitmuse osastav.

Teiseks vaadeldi tüüpi, kuhu kuuluvad (kaasrõhust lugedes) kolmesilbilised kolmandavärtelised *ne*- ja *s*-sõnad ning kahesilbilised kolmandavärtelised *ne*- ja *s*-sõnad, lisaks *ke*-sõnad, mille algvorm on kahesilbiline ja kolmandavärteline. (Peebol *tööline*-tüüp, EKK-s *jõuline*-tüüp, ÕS-is *üldine*-tüüp.)

Sagedamad seda tüüpi sõnad on EKKSS-i järgi *väike*, *järgmine* ja *seadus*. Lisaks said markersõnadeks *eestlane*, *suurus* ja *tööline*. Sõnaga *väike* otsiti vorme *väikesi* (35), *väikseid* (139) ja *väikeseid* (58). Ülejäänud viie markersõnaga saadi tulemuseks:

järgmine (111:6), *seadus* (211:27), *eestlane* (299:6), *suurus* (31:18), *tööline* (16:1).

Nagu näha, on eelistatud kirjakeele norminguga lubatud vokaallõpuline mitmuse osastav, v.a sõnaga *väike*, mis ei sarnane häälikustruktuurilt teiste sõnadega. Kui *väike* välja jätta, siis selgub, et *s*-lõpuliste sõnadega eelistatakse *id*-lõppu natuke tihemini kui *ne*-lõpuliste sõnadega. Peebo (1997: 73) märgib, et *kene*-, *lane*-, *line*- ja *mine*-lõpuliste sõnadega on diftongiline mitmuse osastav vähem levinud. Seda on väitnud ka Kaalep (2010: 107), kes käsitleb mõnede liidete käänamist eraldi.

Kolmandaks uuriti mitmuse osastava vokaal- ja *id*-lõpu puhul kolmesilbilistest sõnadest esma- ja teisevärtelisi *ne*- ja *s*-sõnu ning kahesilbilisi kolmandavärtelisi *ne*- ja *s*-sõnu. (Peebol ja EKK-s kuuluvad need *soolane*-tüübi alla, ÕS-is *soolane*-tüüpi ja selle *tehas*-alltüüpi.)

Siin on *id*-lõpp kirjakeele normingu järgi ainus lubatud mitmuse osastava lõpp. Markersõnadeks on EKKSS-i järgi kolm sagedamat *soolane*-tüüpi sõna

viimane, selline, niisugune, lisaks valiti veel *otsus, soolane, vaene*, viimane *soolane*-tüübi *vaene*-alltüübist:

viimane (0:147), *selline* (2:3654), *niisugune* (5:50), *otsus* (7:152), *soolane* (0:5), *vaene* (0:50).

Selgub, et poolte markersõnadega vokaallõpulist osastavat ei kasutatagi ja sõnadega *selline, niisugune* ja *otsus* kasutatakse lühemat vormi väga harva.

Järgmiseks uuriti neljasilbilisi ja pikemaid *ne-* ja *s-*sõnu, mille viimane kaasrõhk on eelviimasel silbil. (Peebol, EKK-s ja ÕS-is *oluline*-tüüp.)

id-lõpulist mitmuse osastavat otsiti EKKSS-i põhjal viie sagedama sõnaga *inimeseid, naiseid, esimeseid, valitsuseid* ja *võimaluseid*. Lisaks otsiti vorme *kriitiliseid, oluliseid, saladuseid, takistuseid* ja *tunnistuseid*. Kümne markersõnaga leiti vaid üks *id*-lõpuline mitmuse osastav sõnaga *inimene*.

Vaatluse all olid ka kahesilbilised võõrsõnad, mille viimane silp on nõrgeneva astmevaheldusega. (Peebol *sepp*-tüübi *kontsert*-alltüüp, EKK-s kuuluvad need sõnad *siil*-tüübi alla, ÕS-is *paks*-tüübi *kabinet*-alltüüpi.)

Kirjakeele normingu järgi on selle tüübi mitmuse osastava vormimoodustuses lubatud nii vokaal- kui ka *sid*-lõpp. Selle tüübi sõnade mitmuse osastava rööpsuste uurimiseks valiti samad sõnad mis ainsuse osastava puhulgi. Es-malt otsiti nii tugevas astmes kui ka nõrgas astmes *id*-lõpulisi vorme. Tulemuseks saadi:

aadress (121:3), *ekspert* (6:0), *kontsert* (24:0), *kotlet* (7:0), *protsent* (13:0), *teemant* (1:0).

Teiseks otsiti kõigi markersõnadega ka *sid*-lõpulisi vorme, kuid ühtegi sellist vormivarianti tulemuseks ei saadud. Võib oletada, et selle tüübi *sid*-lõppu aktiivselt ei kasutata: ka ÕS-is on selline vormivariant toodud sulgudes ja EKK nimetab seda kohati küsitavaks.

Kaljumäe järgi võidakse selles tüübis *id*-lõppu eelistama hakata, kuna toimub rõhustruktuuri muutus: kaasrõhuline kolmandavälteline teine silp muutub rõhutuks ja esisilbi välde on teadmata. Samuti oletab ta aglutinatiivsete vormide (nt *kontserteid*) teket. Aglutinatiivne vorm võib lähtuda muutunud rõhustruktuuriga vormist või astmevahelduse säilitanud osastava vormide analoogiast (Kaljumägi 1999: 102, 124, 141). Seetõttu otsiti mõlema astme vorme. Kirjapildi järgi ei saa otsustada, mis vältes mingi silp on ja kas rõhustruktuuris on toimunud muutusi. Küll aga on näha, et eelistatakse kirjakeele norminguga lubatud vokaallõpulist vormi, nt *kontserte*.

Viimasesse vaadeldud tüüpi kuuluvad pearõhust lugedes kahesilbilised kolmandavältelised astmevahelduslikud *ik*-liitelised sõnad. (Peebol *lugemik*-tüübi *ohtlik*-alltüüp, EKK-s ja ÕS-is *õnnelik*-tüübi hulka kuuluvad sõnad.)

Otsiti tugevaastmelisi vokaallõpulisi vormivariante ja *id*-lõpulisi vorme:

maastik (1:0), *märkmik* (2:0), *politseinik* (8:0), *ristmik* (2:0), *vistrik* (1:1), *ämblik* (7:2).

Kirjakeele normingu põhjal on selles tüübis lubatud tugevas astmes nii vokaallõpuline variant (nt *maastikke*) kui ka vanamoelise stiilivarjundiga

sid-lõpuline variant (nt *maastikkusid*). Otsiti ka *sid*-lõpulisid vorme, kuid markersõnadega ühtegi sellist vormivarianti ei leitud. Siinsete tulemuste põhjal on enamasti eelistatum vokaallõpp, v.a sõnaga *vistrik*, kus vokaal- ja *id*-lõpulisid vorme leiti mõlemat üks. Lisaks selgus, et selles tüübis võidakse kasutada nõrgenenud sufiksiga vokaallõpulist osastavat, nt leiti osastavavorm *politseinike* (3), lisaks veel *ristmike* (1) ja *ämblike* (1).

Muutused viimases kahes tüübis ongi eelkõige tingitud taanduvast astmevaheldusest. Kaljumäe järgi tuleneb nõrgenenud sufiksi eelistamine rõhustruktuuri nihkest, millega kaasrõhk kaob pearõhulise silbi järelt ja sufiks nõrgeneb, nt vorm *ohtlike*. Lisaks toob Kaljumägi välja veel *õpik*-tüübi analoogial moodustatud aglutinatiivse *id*-lõpu esinemise, mida võidakse eelistada ka nõrgenenud sufiksi omastava vormiga kokkulangevuse tõttu (Kaljumägi 1999: 52). *õpik*-tüübi analoogial moodustatud vorme leidus sõnadega *vistrik* ja *ämblik*: *vistrikut* ja *ämblikut*. *ämblik* on häälikukujult sarnane sõnaga *ümbrik*, mida võib juba rööpselt *õpik*-tüübi järgi käänta: *ümbrikut* ja *ümbrikuid*.

7. Kokkuvõte

Artiklis uuriti osastava käände vormide kasutust eesti kirjakeele varieeruva vormistikuga muuttüüpides. Materjal oli pärit eesti keele koondkorpuse uue meedia allkorpusest.

Andmetest selgus, et enamikust sõnadest on eelistatud kirjakeele norminguga lubatud vorm ning ükski muuttüüp täielikult teise tüüpi üle läinud ei ole. Muutustele kõige altimad on esmavätelised kahesilbilised *e*-ga lõppevad sõnad, mille puhul esines kõigi markersõnadega vokaallõpulisid osastavavorme.

Üldiselt võiski eelistuste muutumist märgata üksiksõnuti. *hüve* on ainsuse osastavas hakatud kääntama nagu esmavätelist kahesilbilist mitte *e*-ga lõppevat sõna, st vokaallõpulisena. Tulevikus võiks küsitlustega täpsemalt uurida ka sõnade *vistrik* ja *ämblik* kasutust, et otsustada, kas kaaluda *t*-lõpulisid rööpsuse lubamist ehk vorme *vistrikut* ja *ämblikut*. Lisaks *t*-lõpule kasutati seda tüüpi ainsuse ja mitmuse osastavas ka nõrgenenud sufiksiga vorme (ehk vorme *ristmiku* ja *ristmike*). Nii ainsuses kui ka mitmuses leidub *t*-lõpulisid rööpsusi sõnaga *aadress*: *aadressit* ja *aadresseid*. Muutused astmevahelduses puudutavad selles tüübis peamiselt omastavat käänet ehk vorme *kontserdi* ja *kontsertite*, osastavas olid eelistatumad kirjakeele norminguga lubatud variandid *kontserti* ja *kontserte*.

t-lõpuline ainsuse osastav on eelistatud ainult esmaväteliste kahesilbiliste *e*-lõpulisid sõnade puhul, kus see vastab kirjakeele normingule. *id*-lõpulist mitmuse osastavat eelistatakse *soolane*-tüübis, kus see on ainus normingukohane lõpuvariant. Kõigis ülejäänud tüüpides on eelistatud vorm vokaallõpuline osastav.

Uuriti ka *sid*- ja *si*-lõpulisid osastava kasutust. *si*-lõppu kasutatakse *sid*-lõpu kõrval eri tüüpi sõnades, nii et edaspidi tuleks uurida, kas *si*-lõppu kasutatakse mõne sõna mitmuse osastava vormimoodustuses juba rohkem kui *sid*-lõppu. Nii võib sellest kujuneda normingukohane rööpsus või võib *si*-lõpp *sid*-lõpu tulevikus täielikult asendada.

Vormivalikute eelistustele otsiti põhjusi ka sõna kasutussagedusest. Võimaluse korral olid iga muuttüübi kolm esimest markersõna käsitletava muut-

tüübi kõige sagedamini esinevad sõnad EKKSS-i järgi. Siinses materjalis oli aga esialgu liiga vähe markersõnu ja nende esinemiskordi, et sageduse põhjal üldistusi teha: ainsuse osastava ning mitmuse vokaal- ja *id*-lõpu vormivalikul mingit sagedusest sõltuvat seaduspära välja ei tulnud, kuigi varasemates uurimustes on väidetud, et seda tüüpi sagedad sõnad on *id*-lõpulised ja harvem kasutatavad *sid*-lõpulised. Mitmuse osastava *sid*-lõpu kasutuse põhjal on näha, et harvem esinevate sõnade puhul eelistatakse *sid*-lõppu. Siinses uurimuses on aga esialgu liiga vähe materjali selleks, et teha ettepanekuid muutüüpide ümberjaotamiseks.

Ühe käände näitel kirjakeele kasutajate vormieelistusi uurides jõuti tulemusele, et kirjakeele norming on praegusel kujul põhjendatud. Siiski võiks tulevikus lubada kirjakeele norminguga rohkem rõõpsusi. Esmalt peaks rõõpsust lubama üksiksõnuti, siinse uurimuse tulemuste põhjal tuleks edasi uurida sõnade *aadress*, *hüve*, *vistrik* ja *ämblik* kasutust.

Kirjandus

- Bauer, Laurie 2003. *Introducing Linguistic Morphology*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Dressler, Wolfgang U. 2000. *Natural Morphology*. – *Morphologie / Morphology. Ein internationales Handbuch zur Flexion und Wortbildung. / An international handbook on inflection and word-formation*. Toim G. Booij, C. Lehmann, J. Mugdan. Berlin–New York: Walter de Gruyter, lk 288–296.
- Dressler, Wolfgang U., Mayerthaler, Willi, Panagl, Oswald, Wurzel, Wolfgang Ullrich 1987. *Leitmotifs in Natural Morphology*. *Studies in Language Companion Series*, kd 10. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- EKG = Mati Erelt, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare, *Eesti keele grammatika I*. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Eesti Keele Instituut, 1995.
- EKK = Mati Erelt, Tiiu Erelt, Kristiina Ross, *Eesti keele käsiraamat*. Kolmas, täiendatud trükk. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2007.
- EKKSS = Heiki-Jaan Kaalep, Kadri Muischnek, *Eesti kirjakeele sagedussõnastik*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2002.
- Erelt, Tiiu 2000. Mis on eestlasele eesti morfoloogias raske? – Keelenõuanne soovitab II. Koost ja toim T. Erelt ja M. Raadik. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, lk 49–68.
- Habicht, Külli, Keevallik, Leelo, Tragem, Ilona 2006. Keele muutumine kasutuskontekstis. – *Keel ja Kirjandus*, nr 8, lk 609–625.
- Hennoste, Tiit 2002. Keelekasutuse uurimine. – *Emakeele Seltsi aastaraamat*, nr 48 (2002). Tallinn, lk 217–262.
- Kaalep, Heiki-Jaan 2010. Mitmuse osastav eesti keele käändesüsteemis. – *Keel ja Kirjandus*, nr 2, lk 94–111.
- Kaalep, Heiki-Jaan 2012. Eesti käänamissüsteemi seaduspärasused. – *Keel ja Kirjandus*, nr 6, lk 418–449.
- Kaljumägi, Karin 1999. *ohtlik- ja kontsert*-tüüpi sõnade kriitiliste morfoloogiliste vormide kasutusest. Tartu. (Magistritöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.)

- Ka l j u m ä g i, Karin 2001. *ohtlik- ja kontsert*-tüüpi sõnade tegelikust tarvitusest – Keel ja Kirjandus, nr 9, lk 629–637.
- Ka s e s a l u, Kaisa 2012. Vormiharmonia mitmuse vormide moodustamisel. Tartu. (Bakalureusetöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.) http://www.murre.ut.ee/arhiiv/naita_pilt.php?materjal=kasikiri&materjal_id=D1709&sari=D
- Ku k k, Inga 2010. Kõnekeelsus õpilaskirjandites. Tartu. (Magistritöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.) http://www.murre.ut.ee/arhiiv/nai-ta_pilt.php?materjal=kasikiri&materjal_id=D1682&sari=D
- Ku r e s o o, Uno 1990. Keelevead õpetajate ja keeleteadlaste hinnanguis. – Keel ja Kirjandus, nr 8, lk 462–470.
- M c M a h o n, A. M. S. 2002. *Understanding Language Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- M e t s l a n g, Ann 2010. *Akvaarium*-tüüpi sõnade kasutus eesti kirjakeeles. Tartu. (Bakalareusetöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.) http://www.murre.ut.ee/arhiiv/naita_pilt.php?materjal=kasikiri&materjal_id=D1618&sari=D
- M e t s l a n g, Ann 2012. Varieeruva vormistikuga muuttüüpide osastava käände kasutus eesti kirjakeeles. Tartu. (Magistritöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.) http://www.murre.ut.ee/arhiiv/naita_pilt.php?materjal=kasikiri&materjal_id=D1726&sari=D
- P e e b o, Jaak 1997. Eesti keele muutkonnad. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- P e d a j a, Kati, K i o, Kati 2006. Loomuliku morfoloogia teoreetilised lähtekohad. – Teoreetiline keeleteadus Eestis II. Toim I. Tragel ja H. Õim. (Tartu Ülikooli üldkeeleteaduse õppetooli toimetised 7.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 127–140.
- R ä t s e p, Huno 1979. Eesti keele ajalooline morfoloogia II. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool.
- S o o d l a, Karin 2010. Morfoloogilisi, morfosüntaktilisi ja sõnamoodustuslikke nähtusi eesti internetikeeles. Tartu. (Magistritöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.) http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/15263/sood-la_karin.pdf
- V a l m e t, Aino 1956. Pluurali partitiiv eesti vanemas kirjakeeles (1542–1857). Tartu. (Kandidaadiväitekiri. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.)
- W u r z e l, Wolfgang Ullrich 1989. *Inflectional Morphology and Naturalness*. Studies in Natural Language and Linguistic Theory. Dordrecht–Boston–London: Kluwer Academic Publishers.
- ÕS = Eesti õigekeelsussõnaraamat. ÕS 2006. Toim T. Erelt, koost T. Erelt, T. Leemets, S. Mäearu, M. Raadik. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2006.

The use of partitive case forms in Standard Estonian

Keywords: natural morphology, frequency of use, partitive case, word inflection, Estonian

The study looks at the choice of Estonian partitive case forms in modern Estonian usage by inflectional classes. In particular, the analysis is focused on the inflectional classes containing alternative parallel forms. The material analyzed comes from new media texts available in the text corpora of the University of Tartu. The preference of certain forms is explained according to the theory of natural morphology and the frequency of use. In partitive singular, the preference of using a vowel ending vs the *t*-ending was investigated. In partitive plural, the use of a vowel ending vs the *sid*-ending was studied. The *si*-ending, which is known to occur in student essays and in online communication, was not preferred over the *sid*-ending in the data analyzed. In another group of partitive plural forms the chances of a vowel ending vs the *id*-ending were looked at.

The study indicated that in most cases analyzed the form accepted in Standard Estonian was preferred. The most unstable word was *hüve* 'good', which has evolved from a *t*-ending word to a vowel-ending one. In future, the words *vistrik* 'pimple' and *ämblik* 'spider', which are vowel-ending words, could also be used with a *t*-ending. Lastly, the word *aadress* 'address', which is a vowel-ending word at present, could some day perhaps also be accepted among *t*-ending words.

Ann Metslang (b. 1988), MA, doctoral student of Estonian and Finno-Ugric Linguistics at the University of Tartu, ann.metslang@ut.ee